

SLOVENSKI

vestnik

GLASILO SLOVENSKE KOROŠKE

LETNIK III.

CELOVEC, V SREDO 3. III. 1948

ŠTEV. 10. (103)

Z borbenim duhom v novo leto dela

Poročilo s Pokrajinskega plenuma Zveze mladine za Slovensko Koroško v Celovcu

V petek, dne 27. februarja 1948, se je naša mladina zbrala na Pokrajinskem plenumu Zveze mladine za Slovensko Koroško v Celovcu. Delegati iz vseh krajev Slovenske Koroške so prišli, da pregledajo uspehe dela in borbe v zadnjem letu, da izvolijo novi Pokrajinski odbor in si zadajo naloge in obveze za novo leto, leto novega dela, borbe in naporov. Mladinski plenum je pokazal veliko navdušenje in voljo mladine do dela in borbe za pravice slovenskega naroda na Koroškem. Z velikim zanimanjem in odobravanjem so navzoči spremljali potek zasedanja.

Plenum je otvoril predsednik Pokrajinskega odbora Zveze mladine za Slovensko Koroško, tov. Lipej Kolenik, ki je v svojem nagovoru posebno pozdravil predstavnike Pokrajinskega odbora Osvobodilne fronte in zastopnika Svobodne avstrijske mladine (FÖJ), tov. Reitorja.

V svojem političnem pregledu je tov. dr. Franci Zwitter na kratko orisal današnji notranji in zunanje politični položaj in posebno poudaril borbo med naprednim in reakcionarnim svetom. Med drugim je dejal, čim bolj napadajo imperialistične sile, tembolj se večja moč demokratičnih protimperialističnih množic, milijunske armade miru. O položaju na Koroškem, je dejal med drugim: »Ravno v tem času, ko zaseda v

Londonu konferenca namestnikov zunanjih ministrov štirih velesil, ki pripravljajo mirovno pogodbo za Avstrijo, kjer bodo obravnavali tudi vprašanje mela med Jugoslaviijo in Avstrijo, je posebno potrebna borbenost in aktivnost nas Koroških Slovencev in tudi vas, slovenske mladine. Že ponovno smo spoznali, da moremo naše cilje doseči samo takrat, če bomo složni in tesno povezani šli v borbo za naše pravice. Zaradi tega pa koroški Slovenci, tesno povezani v svoji vseljudski organizaciji Osvobodilni fronti, skupno stopajo po poti borbe, ki nas bo edina privedla do svobode. To pa našim nasprotnikom seveda ni po volji, na vse načine skušajo sejati razdor in tudi vas, mladino, posebno vas preganjajo, ker skupno z Osvobodilno fronto stopate po poti, katero je slovenski narod nastopil že v času narodno osvobodilne borbe, ko se je v vrstah Titovih partizanov boril proti najhujšemu sovražniku človeštva, proti nacifašizmu. Ker smo bili složni, smo takrat zmagali in če bomo zdaj skupno nadaljevali borbo, nam je tudi zdaj zmaga zagotovljena, pa naj se še tako zaletavajo v nas. Naj nam ponujajo drobtinice naših pravic, naj nam obljubljajo popolno enakopravnost, mi smo jih spoznali in zahtevamo samo eno, — združitev z matičnim narodom v Titovi Jugoslaviji.«

do in združitev z brati v svobodni domovini.«

S poročilom o delu v zadnjem letu je bil stari Pokrajinski odbor razrešen dolžnosti in ko je Delovni odbor zase-

Velike so naloge, ki jih je prevzela mladina

V imenu novo izvoljenega Pokrajinskega odbora se je tov. Lipej Kolenik zahvalil za zaupnico in obljubil, da bo novi odbor vložil vse sile za čim boljše izpolnitev obvez in nalog, ki si jih je zadala mladina Slovenske Koroške na svojem III. plenumu. V svojem referatu je med drugim povedal: »Danes smo dali obračun o delu mladinske organizacije v preteklem letu. Zdaj pa je naša dolžnost, da si zadamo naloge za letošnje leto ter postavimo konkretne obveze za delo, katere moramo izpolniti v bližnji bodočnosti. V volitvah ste novemu Pokrajinskemu odboru ZMSK izrekli svoje zaupanje. V delu, katero bo sledilo današnjemu plenumu v letu, bo novoizvoljeni odbor zastavil vse sile za dvig organizacije, za dobrobit našega naroda, za borbo do končne zmage, do resnične osvoboditve koroških Slovencev — priključitve k matičnemu narodu v Federativni ljudski republiki Jugoslaviji. Za nas vse, zlasti pa za mladinske funkcionarje, je potrebno, da se z velikim delovnim poletom vržemo na delo za ta cilj. Saj le na ta način bo današnje zaupanje potrjeno in sicer potrjeno s tem, da bo obojestransko, da bo naš Pokrajinski odbor in vsa mladina Slovenske Koroške ena sama strnjena borbena enota. Za doseg tega cilja stojimo pred nami velike naloge, zato je nujno, da jih pregledamo.«

Tov. Lipej je nato govoril o posameznih delovnih akcijah mladine v tem letu. Posebno je poudaril gradnjo prosvetnih domov v Žitari vasi in Škofičah. Naglasil je, da zdaj, ko gradi jugoslovanska mladina po vsej državi združne domove in tako izpolnjuje prvo Titovo petletko, bomo mi, slovenska koroška mladina gradili in obnavljali naše prosvetne domove. Dejal je: »V letošnjem letu bomo gradili prosvetne domove v Žitari vasi in v Škofičah. Obnovitev porušenega doma v Žitari vasi čaka na voljne in močne mladinske roke, katere ga bodo v udarniškem delu spet zgradile, lepšega in močnejšega, kakor je bil prej. Isto velja tudi za gradnjo prosvetnega doma v Škofičah. Gradnja domov v Žitari vasi in v Škofičah ni zadeva mladine iz Žitare vasi in Škofič, temveč je masovna akcija vse mladine Slovenske Koroške. Pri izvedbi te naše akcije nam mora biti za vzgled mladina Jugoslavije, katera je lansko leto kljub mnogim težkočam še pred določenim rokom zgradila največjo zgradbo prvega leta Titove petletke — mladinsko progo Šamac-Sarajevo.«

Enotni bomo smelo korakali na čelu borbe

Tov. Lipej je končal svoj referat z besedami: »S potrditvijo teh obvez smo dali obljubo Osvobodilni fronti kot predstavnici koroških Slovencev, da bomo častno izpolnili vse naloge, ter da bomo smelo korakali na čelu borbe. Zato se moramo tudi zavedati odgovornosti, katere smo s tem trenutkom prevzeli! Kar smo danes sklenili in kar bomo sklenili še na okrajnih plenimih, hočemo izpolniti in še prekoračiti in zato ne sme biti samo naša pesem, temveč tudi naša predanost, požrtvovalnost in disciplina v delu in borbi: »Na juriš!«

Član novega Pokrajinskega odbora, tov. Hanzelj Ogris je nato predlagal re-

Izdajatelj, lastnik in založnik listar: Osvobodilna fronta za Slovensko Koroško. Glavni urednik: Dr. Franci Zwitter, odgovorni urednik: Franci Ogris, vsi Celovec, Salmstrasse 6; uprava: Celovec, Völkermarkterstrasse 21. Dopisi se naj pošiljajo na naslov: Celovec (Klagenfurt), Postamt 1., Postschliessfach 272. Tiska: »Kärntner Volksverlag G. m. b. H.«, Klagenfurt, 10. Oktoberstr. 7.

del svoja mesta, je tov. Anica Krainer predlagala posamezne člane novega Pokrajinskega odbora. Navzoči delegati so z velikim navdušenjem soglasno potrdili novi odbor v zavesti, da so izvolili najboljše tovariše in tovarišice, ki bodo spet za eno leto prevzeli odgovornosti in obveznosti za mladinsko organizacijo.

Nadalje je govoril še o velikih nalogah, kakor o predpripravih za gradnjo domov, o sodelovanju mladine pri kulturno-prosvetnih prireditvah, kar je še posebno potrebno, o izvedbi fizikturnih tečajev, smučarskih tekem, ustanovitvi fizikturnih društev i. dr. Poudaril je važnost skrbi za naše najmlajše — pionirje in nadaljeval v tej zvezi: »Veliko več pažnje bo treba polagati na naše najmlajše. Treba je, da se v vseh krajih postavijo pionirski odbori ter odgovorni mladinci za pionirsko delo. Ti, ki odgovarjajo za pionirsko delo, pa se naj zavedajo, da jim je naložena največja naloga vzgoje k narodni zavesti. Najmlajši naj imajo stalno na razpolago pionirske knjige, Slovenski vestnik, Mlado Koroško, da se lahko učijo čitati in spoznavati svoj narod ter da postanejo današnji pionirji nekdanji res predani zastopniki svojega slovenskega naroda.«

Tov. Lipej Kolenik je omenil tudi akcije za proslavo 1. maja in drugih praznikov, govoril je o dopisovanju mladine v edini mladinski list Mlado Koroško in v Vestnik in o sodelovanju med našo mladinsko organizacijo in napredno avstrijsko mladino in v zvezi s tem dejal: »Obe organizaciji — ZMSK in FÖJ — sta članici Svetovne federacije demokratične mladine. Zato je naloga obeh, da kujeta bratstvo in edinstvo med seboj in z vsemi organizacijami sveta. Skovati se mora močna antiifašistična in akcijska enotnost obeh organizacij v borbi proti skupnemu sovražniku — imperilizmu.«

Mladina, zbrana na plenumu, je z navdušenjem in veseljem sprejela obveze in obljubila, da bo z vsemi močmi stremela za tem, da jih bo izpolnila in še prekoračila.

Delo mladinske organizacije v zadnjem letu

Nato je sekretar Pokrajinskega odbora Zveze mladine, tov. Anica Šporn — Vida — podala poročilo o delu slovenske mladine na Koroškem v zadnjem letu. S ponosom lahko gleda mladina na uspehe, ki jih je dosegla v času od zadnjega plenuma. Pod vodstvom Osvobodilne fronte je vedno stala na čelu borbe za osvoboditev koroških Slovencev, z mladinskim poletom in borbenostjo je hodila po stopinjah najpredanejših sinov naroda. V svojem poročilu je tov. Vida med drugim dejala: »Za nami leži spet eno leto naporov, dela, eno leto vztrajne in junaške borbe koroške mladine. Vemo, da ta borba ni bila lahka. Številni so primeri, ki pričajo o zatiranju koroških Slovencev in mladine s strani tuje in domače reakcije. Vsa tuja in domača imperialistična klika se je trudila, da bi razdvojila koroške Slovence in oslabil njihovo borbo, vendar ji to ni uspelo. Koroški Slovenci smo se pod vodstvom Osvobodilne fronte združili v enotnost v vztrajni borbi za doseg svobode, za doseg narodno-kulturne, gospodarske in politične samostojnosti. Številne aretacije pričajo, da so britanske in avstrijske oblasti s preganjanjem in obsojanjem naših mladinskih funkcionarjev hotele zatreti naše mladinsko gibanje. Prav posebno pa se moramo ob tej priložnosti spomniti našega borca sekretarja POOF-a za Slovensko Koroško, tov. Gašperja, ki je bil od britanskega vojaškega sodišča v Velikovecu obsojen na eno leto zopora samo zaradi tega, ker je ob odkritju spomenika v čast partizanov, padlim za svobodo Slovenske Koroške govoril resno o zatiranju in preganjanju koroških Slovencev. S takim ravnanjem so hoteli obrniti naš mladinski delovni polet in

strahovati slovenske koroške množice. Vendar jim to ni uspelo, obratno, s tem so nas le še bolj utrdili in prekalili. Danes to lahko s ponosom ugotavljamo.«

Nadalje je tov. Vida navedla dosežene uspehe, poročala je o akcijah, ki jih je mladina izvršila. Posebno je omenila obsežne akcije za postavitev spomenika padlim partizanom v Velikovecu, priprave za odhod obeh mladinskih delovnih brigad na Mladinsko progo Šamac-Sarajevo, kjer je mladina Slovenske Koroške dosegla lepe uspehe, na katere je lahko ponosna. V zadnjem letu je koroška mladina obiskala tudi delegacija Svetovne federacije demokratične mladine z namenom, da bi se spoznala s stanjem v Slovenski Koroški ter z delom in borbo slovenske mladine za svoje osnovne pravice. Radi zaprek britanskih oblasti delegacija ni mogla obiskati tudi južnega dela Slovenske Koroške, ker ni dobila dovoljenja za potovanje v zaporno cono. Omenila je tudi sodelovanje z napredno avstrijsko mladino (FÖJ), ki se je posebno v zadnjih mesecih okrepilo.

Po pregledu uspehov se je tov. Vida dotaknila tudi narejenih napak in poudarila, da moramo v bodoče te napake popraviti, ker s tem bomo dosegli še večje uspehe, na katere bomo lahko posebno ponosni.

Ob koncu je dejala: »Kljub vsem napakam in pomanjkljivostim pa je za nas slovensko mladino to naše letno poročilo tudi del naših velikih uspehov. Še z bolj ojačenim poletom, z načrtnim in vztrajnim delom bo Zveza mladine za Slovensko Koroško nadaljevala svojo borbo v političnem kakor tudi v organizacijskem delu naše mladine za svobo-

solucije, ki so bile soglasno sprejete. Odposlale so se maršalu Titu, Glavnomu odboru Ljudske mladine Slovenije in Svetovni federaciji demokratične mladine. Prav tako so mladinci poslali s svojega zasedanja razna pisma in sicer pismo tov. Karlu Prušniku — Gašperju, protestno pismo britanski civilni upravi v Graz, v katerem mladina najostreje protestira proti krivični obsodbi tov. Gašperja in odločno zahteva njegovo takojšnjo izpustitev. Nadalje je plenum naslovil pismo na avstrijsko zvezno ministrstvo za pouk na Dunaju, v katerem se priključuje zahtevam Slovenske prosvetne zveze po slovenskih

šolah na Koroškem, in končno pozdravno pismo zveznemu vodstvu Svobodne avstrijske mladine.

Na koncu je v imenu POOF-a spregovoril tov. Andrej Haderlap, ki je izrazil veselje nad tako dobro uspelim plenomom, in na kratko orisal težki položaj mladine in koroških Slovencev. Končal je: »Ravno vi se morate danes zavedati, da se blje gigantski boj za bodočnost človečanstva. Bije se boj za resnično demokracijo za široke ljudske množice proti peščici dolarških milijarderjev in vojnih hujskačev, v katerem ni kompromisov niti mešetarnjenja niti špekulacije. V tem boju je vaša dolžnost, da v ljubezni do svojega lastnega naroda, v čuvanju in širjenju enotne fronte v borbi proti nazadnjaštvu in izkoriščanju storite svoje sveto narodno dolžnost.«

Plenum Vseslovanskega komiteja zaseda v Pragi

Dne 25. februarja se je v Pragi sestal tretji redni plenum Vseslovanskega komiteja, na katerem so zastopani delegati vseh slovanskih držav in aktivni funkcionarji slovanskih nacionalnih komitejev.

V tej zvezi je podal predsednik Vseslovanskega komiteja dopisniku »Tanjuga« naslednjo izjavo: »Izkušnje v delu slovanskih organizacij v sedanjem mednarodnem položaju pričajo potrjujejo vlogo sodobnega slovanskega gibanja kot važnega faktorja v skupni borbi proti napadalnemu ameriškemu imperializmu, ki dela za osamitev Sovjetske zveze in držav ljudske demokracije. Dejstva dokazujejo, da slovanske države skupno z vsemi miroljubnimi narodi demokratičnih držav odločno branijo mir in iskreno mednarodno sodelovanje, demokracijo in napredek.

Na našem plenumu bomo proučili vprašanje nadaljnjega dela slovanskih organizacij in njihovega vsestranskega delovanja z vsemi demokratičnimi organizacijami drugih držav. V zvezi s

Z našo himno »Hej Slovani« je bil III. plenum Zveze mladine za Slovensko Koroško zaključen. Mladina je še zapela mladinsko himno »Na juriš« in pesem mladinske proge »Samac — Sarajevo«.

Polni nove moči in borbenosti, delovnega poleta in navdušenja so šli delegati na teren, kjer bodo na krajevnih sestankih seznanili vse mladince in mladinke z novimi nalogami, z novimi obvezami, ki jih bo slovanska koroška mladina izpolnila. Z delom in z borbo pa bo naša mladina najkrepkeje odgovorila onim, ki pišejo, da jim je uspelo pridobiti našo mladino. Močan odgovor je bil že manifestativni plenum sam, najodločnejši odgovor pa bo izpolnitev vseh prevzetih obvez v bodočem letu. Naša mladina pozna samo eno in to je: »Na juriš!«

tem moram poudariti, da bo plenum proučil, kako napredujejo priprave za dve važni manifestaciji, ki ju prireja Vseslovanski komitej in sicer za kongres znanstvenikov slavistov, ki bo 15. aprila v Moskvi in za II. povojni slovanski kongres, ki bo verjetno ob koncu 1948. leta.

Plenum bo ponovno pokazal odločnost slovanskih in drugih svobodoljubnih narodov za obrambo miru in demokracije v Evropi, kakor tudi po vsem svetu.

Ob tej priložnosti je tudi POOF za Slovensko Koroško poslal plenumu pozdravno brzojavko:

»V imenu koroških Slovencev pozdravljamo Vaše zasedanje in Vam želimo mnogo uspehov pri delu za poglabljanje bratstva med slovanskimi narodi. Želimo, da nas podprete v naši borbi za oni cilj, ki ga je imel pred očmi že naš rojak Matija Majar Ziljski, ko nas je pred sto leti zastopal na prvem vseslovanskem kongresu v Pragi: združitev z matičnim narodom v FLRJ.«

Ljudstvo ČSR je zmagalo

Zmaga delovnega ljudstva v Češkoslovaški ljudski republiki je naletela na hud odpor reakcionarjev vsega sveta. Na vse mogoče načine poskušajo prikazati svobodno odločitev češkoslovaškega ljudstva kot posledico pritiska komunistične stranke in pozivajo v podkrepitev te svoje trditve na plan vse vidne predstavnik reakcionarnih strank vseh dežel. Na vse neresnične vesti in reakcionarno blatenje pa je odgovoril češkoslovaški zunanji minister dr. Jan Masaryk, ki je podal dopisniku pariškega lista »L'Ordre« mod drugim naslednjo izjavo:

Nič ni lažjega kakor se jeziti nad dogodki v sosedni hiši. Toda češkoslovaško ljudstvo je skoz in skoz demokratično in bo tako ostalo. Ljudstvo je izgovorilo svojo besedo. Naše pojmovanje o demokraciji je zapadnjakom novo. Češkoslovaška republika pa je vedno vedela, kako si mora pomagati, in ve to tudi danes. Osebnost sem stal vedno na strani ljudstva in stojim na njegovi strani tudi danes.

V naši deželi so bili ljudje, ki so mislili, da je mogoča vlada brez komunistov ali proti njim. Jaz sem to stalno vedno strastno zavračal. Kriza je nastala zaradi odstopa ministrov treh strank iz Narodne fronte. Danes živi nova Narodna fronta, s katero je treba sodelovati. Nova vlada je prišla postavnim putem do oblasti in se bo ravnala po demokratičnih načelih po ustavi.

K dogodkom samim v zadnjih dneh je izjavil: »Takšne spremembe spremljajo navadno državljanske vojne in velike izgube. Češkoslovaška republika je že v letu 1918 izvedla spremembe brez prelivanja krvi. Isto se je zgodilo tudi sedaj. Češkoslovaško ljudstvo je slej ko prej vseskozi demokratično in mirno ljudstvo, ki si ničesar bolj ne želi kot mir in ki nima niti najmanjše želje, da bi delili Evropo v dva dela. Če nam bodo dali možnost, da se lahko posvetimo delu, bo to velik doprinos za Evropo. Jaz sem vstopil v to vlado kot

prepričan demokrat in bom naši novi demokraciji služil tako dolgo, kakor bo to potrebno.«

Najmogočnejše pa so odgovorili reakcionarni hujskačev češkoslovaški kmetje in kmečki delavci, ki so na svojem vsedržavnem kongresu zadnjo nedeljo v Pragi z navdušenjem proslavljali ljudsko demokracijo. Nad 150.000 delegatov se je zbralo iz vseh delov države in vsi so navdušeno sklenili resolucijo, v kateri izražajo neomajno zvestobo češkega in slovaškega kmečkega ljudstva do ljudske demokracije in do vlade ministrskega predsednika Gottvalda.

Tudi cerkev bo podpirala politiko nove češkoslovaške vlade in delovanje akcijskih odborov, je izjavil škof dr. František v imenu Centralnega sveta češkoslovaških cerkva.

MARSHALLOV PLAN NE PRIZNA SUVERENITETE

Ob obisku ameriških funkcionarjev CIO, najmočnejše ameriške sindikalne zveze, James Carey in Michaela Rossa v Moskvi je podal Centralni svet sovjetskih sindikatov načelne izjave, v katerih pravi, da je tuja gospodarska pomoč v mnogih primerih dobrodošla, v kolikor ni povezana s političnimi ali gospodarskimi zahtevami. V Marshallovem načrtu pa so take zahteve predvidene in sicer v takj meri, da mora sleherna država, ki ta načrt sprejme, izgubiti svojo neodvisnost. V nadaljnjem poudarja Centralni svet, da uživajo vse sindikalne zveze v Svetovni sindikalni federaciji popolno svobodo delovanja, zaradi česar cepitev Svetovne sindikalne zveze, ki jo nameravajo izvesti britanski Trade Unions, nikakor ni na mestu.

Centralni svet sovjetskih sindikatov odločno zavrača zlonamerno obrekovanje češ da hoče preprečiti obravnavanje Marshallovega načrta in izjavlja: »Centralni svet je kakor vedno mnenja, da ima vsaka sindikalna organizacija

sleherne države polno pravico in možnost svobodnega razmišljanja o vseh političnih vprašanjih, tako tudi o vprašanjih Marshallovega načrta. Vsaka sindikalna organizacija se lahko svobodno odloči za ali proti načrtu in napravi tozadnji sklep.«

POGAJANJA V LONDONU V NEVARNOSTI

Hkrati s poročilom, da so pogajanja o mirovni pogodbi v Londonu prekinjena, je avstrijsko poslanstvo v Londonu izdalo naslednji komunikat: »Zunanji minister dr. Gruber je v spremstvu poslanika Schmidta obiskal zunanjega ministra Bevana. Dr. Gruber bo zaradi posvetovanja z zvezno vlado potoval na Dunaj.«

Glasilu Komunistične partije Avstrije »Volksstimme« piše k temu, da so se upanja na rešitev vprašanj v Londonu precej zmanjšala, ker ZDA pod dani pogoji ne bodo pristale na takojšen odhod zavezniških zasedbenih sil iz Avstrije. Že zadnji teden je londonski radio spravil dogodke v Češkoslovaški v zvezo s pogajanja v Londonu in je v svojem komentarju izjavil, da bodo od Avstrije zahtevali posebne politične in gospodarske obveze proti razvoju na levo. Zastopnik zapadnih sil je izjavil, da je iluzorično, da bi se pogajanja po vsem tem, kar se je odigralo v sosednjih državah Avstrije, še nadaljevala.

Vse torej kaže, da obstoja velika nevarnost, da bodo zapadne sile, ki v Av-

striji vidijo svojo odskočno desko proti ljudskim demokracijam, tudi zdaj one-mogočile sporazum in si tako zagotovile tudi v bodoče svoj mogočni vpliv v Avstriji.

POLJSKI SEJM ODKLANJA POLITIKO ZAPADNIH SIL V NEMČIJI

Po govoru zunanjega ministra Modzelewskega na zasedanju sejma je prišlo do obširne diskusije, v kateri so povzeli besede predstavniki vseh parlamentarnih frakcij. Vsi so izjavili, da v polni meri odobravajo zunanjo politiko vlade in jo bodo tudi v bodoče z vsemi silami podpirali. Govornik poljske Ljudske stranke Kernik je poudaril, da predvideva Marshallov načrt obnovo Nemčije, ne pa onih držav, ki so pod Hitlerjevo agresijo največ trpele. Da je Poljska odklonila sodelovanje na pariški konferenci, je bilo popolnoma utemeljeno. Mi smo svoje neodvisnosti gotovi in spoznamo naše sovražnike in prijatelje prav v njihovem odnosu do nemškega vprašanja.

Za socialistično stranko je izjavil poslanec Okličko, da je praška konferenca potrdila pred vsem svetom, da bodo poizkusili enostranske rešitve nemškega vprašanja naleteli na brezkompromisen odpor Poljske, Jugoslavije in ČSR.

Sejm je v svojem sklepu odobril odgovor zunanjega ministra na interpelacijo o nemškem vprašanju in njegovo izjavo glede praške konference zunanjih ministrov.

Skrb za kmeta v novi Jugoslaviji

V FLR Jugoslaviji so s 1. marcem stopile v veljavo uredbe, ki uvajajo poleg dosedanjega sistema zajamčene preskrbe na živilske karte in nakaznice po nizkih cenah ter poleg proste prodaje industrijskih proizvodov po višji enotni ceni in živilskih potrebščin po cenah, ki se svobodno razvijajo na prostem trgu, še tretji način preskrbe po takomenuvanih vezanih cenah.

Uvedba vezanih cen bo predvsem koristila kmetom, ker se bodo škarje med cenami kmetijskih pridelkov in industrijskih izdelkov v primeri s predvojnjo razliko zaprle za nad 12% v korist kmeta.

S tem v zvezi je predsednik vlade LR Slovenije tov. Miha Marinko v svojem govoru na seji II. zasedanja Ljudske skupščine LRS obširno obravnaval poleg drugih tudi vprašanje preskrbe in kmetijstva. Tozadevno je med drugim dejal:

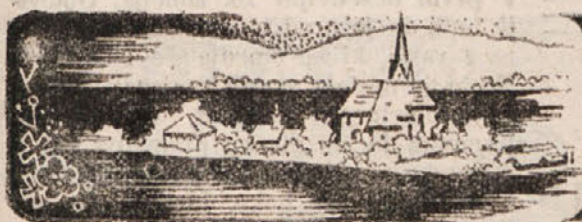
»Če v vsej naši produkciji postavljamo vprašanje stimulacije, to je vspodbude — čim več ustvariš, tem večja je tvoja udeležba na storjenem — potem mora to načelo v isti, če ne še v večji meri, obveljati tudi pri kmetu — privatnem producentu. V popolnoma nemo-goč položaj bi prišli, če bi kmetu rekli — tega in tega moraš toliko posejati in pridelati — in mu istočasno vzeli vse previške po določenih cenah, ne da bi mu zagotovili možnost nabave tega, kar potrebuje, kar si želi in kar bi po svoji gospodarski zmogljivosti mogel nabaviti. Mi naprimer nismo imeli dovolj industrijskih produktov, ki bi jih mogli nuditi kmetu, zato bi z obveznim odkupom ubijali njegovo voljo do dela. Obvezni odkup je samo začasen predhodni ukrep — to je bilo že od vsega začetka naglašeno — toda s sprostitvijo svobodnega trga je ob pogojih pomanjkanja in velikega povpraševanja po poljedelskih živilskih potrebščinah nujno moralo voditi k naglemu dviganju cen poljedelskih pridelkov. Mi smo s tem sicer dosegli nekaj večji dotok pridelkov na trg, toda realna mezda delavcev in plača nameščencev sta kljub gotovemu nominalnemu povečanju hitro upadli. S prodajo industrijskih produktov kmetom na svobodnem trgu ne bi tako lahko dosegli želenega izravnavanja med cenami industrijskih in poljedelskih produktov. Zato so najvažnejše zvezne uredbe nekaj bistveno novega v odnosih med državnim in privatnim kmečkim sektorjem. Sistem tretje cene, tako imenovane vezane cene, daje kmetu možnost izbire, po kaki ceni hoče prodati produkte, in ga zavaruje pred

raznimi negotovostmi, nihanjem cen na svobodnem trgu. Kmet dobi možnost izbire, kateri način je povolnejši zanj, obenem pa si država zagotavlja prehrano delavstva in mestnega prebivalstva brez kompliciranih denarnih prenosov iz skupčka za drago prodane industrijske izdelke v nadoknado nizkih cen artiklov za garantirano potrošnjo, ki smo jih od kmetov kupili po višjih cenah. Z izključitvijo privatnih izkoriščevalskih prekupčevalcev, ki bi nekontrolirano navijali cene, smo tudi mnogo dosegli. Pri vsem tem pa kmetu zopet ni prav, če mu z omogočanjem prodaje njegovih pridelkov po svobodnih višjih cenah tudi višje odmerimo davek, ki ga mora plačati. In z višjimi davki tudi ne dosežemo zaželene izravnave.

Ob tem sistemu pa, kakršen se sedaj uvaža z najnovejšimi zveznimi uredbami, se bodo kmetje po svobodnem preudarku na osnovi čistega računanja lahko odločili, ali da prodajajo pridelke po svobodnih višjih cenah, kupujejo po višjih cenah industrijske izdelke in da plačujejo višje davke na osnovi svobodnih višjih cen — ali pa, da prodajo svoje tržne previške po določenih nižjih cenah preko svoje zadrage državi in preko zadrage kupijo od države industrijske izdelke po prav tako odgovarjajočih nizkih cenah in da se jim ta prodaja njihovih pridelkov računa za odgovarjajočo nižjo odmero davkov.«

Ko je poudaril važnost hitre izvedbe ukrepov za gladko in tekočo izmenjavo blaga med vasjo in industrijskimi centri, da se bodo mogli kmetje čimprej prepričati o resničnosti in učinkovitosti teh ukrepov v njihovo korist, je tov. Marinko nadaljeval:

Novi sistem vezanih cen pri izmenjavi poljedelskega in industrijskega blaga bo brez dvoma povzročil večji dotok živeža z dežele za preskrbo delavstva in mestnega prebivalstva. Brez dvoma bo okrepil kmetijske zadrage, ki bodo postale močnejši posrednik za povezavo kmetov v našo celoto. Kampanja gradnje zadružnih domov dobiva s tem novo vsebino. Kmetje se bodo na tem prepričali, da jih država nima namena rušiti, marveč nasprotno, da si država z vsemi silami prizadeva, da bi se stimulacija kmetijske proizvodnje čimbolj povečala, da bi čimbolj razvila prosperiteto in napredek naše vasi. Od vsega tega je odvisna naša obča prosperiteta. Pri tem pa je seveda jasno, da moramo parazit-ske zajedalce in špekulante preganjati na vseh področjih, kjer koli se pojavljajo. Dohodki in blagostanje naj raste sorazmerno s trudom, ki se vloga v proizvodnjo, in z učinkom proizvodnje.«

Po naši zemlji

Zborovanje Kmečke zveze v Globasnici

V nedeljo, 15. februarja t. l., smo se zbrali kmetje in gospodarji iz Globasnice in okolice pri Šoštarju, da se pogovorimo o naših nalogah in o naših zahtevah v okviru Kmečke zveze za Slovensko Koroško prav v sedanjem času, ko avstrijski oblastniki ponovno skušajo zatirati slovenskega kmeta in ga na vse načine zapostavljati.

Kot govornik Kmečke zveze je prišel na zborovanje Biclno oč iz Bistrice pri Pliberku. Referent je govoril v tako živih besedah o našem gospodarstvu in o gospodarski osamosvojitvi in neodvisnosti našega kmeta in našega človeka sploh, da so ga vsi navzoči z velikim zanimanjem poslušali in odobraval. Predvsem je govornik poudaril važnost gospodarskih tečajev, katere sedaj prireja Kmečka zveza po naših vaseh. Na tečajih se naš kmet uči in izobražuje, da potem zna svoje gospodarstvo pravilno in napredno usmerjati.

Z učenjem in izobraževanjem si bo naš kmet povečal svoje znanje in se uspešneje boril proti vsem tistim, ki ga danes ponovno skušajo gospodarsko uničiti in zaslužiti. Biclno oč je v svojem govoru posebno poudaril, da je naša sveta dolžnost, da ohranimo našo slovensko zemljo, ki so jo nam naši pradedje prepustili v varstvo in ki je prepojena s krvjo naših prednikov, ki so se že borili za svojo pravdo proti tujcem in zaslužjevanju in tudi s krvjo najboljših sinov slovenskega naroda, ki so v najtežjih dneh naše zgodovine vzeli usodo naroda v svoje roke ter v borbi proti tujim tlačiteljem zadali smrtni udarec največjemu sovražniku človeštva in napredka. To sveto zemljo moramo čuvati pred tujcem, ki se je danes ponovno skuša polastiti. Ta zemlja naj bo v korist nam in našemu narodu, ne pa tujcem!

Ako pa hočemo ohraniti to našo zemljo, se moramo gospodarsko osamosvojiti in postati neodvisni od tujih izkoriščevalcev. To pa bomo dosegli samo na ta način, da ustvarimo med nami na vasi združeno življenje. Z geslom »Eden za vse — vsi za enega« bomo postali močni in bomo lahko neomajno stopali po poti napredka in blaginje. Skupnost v delu na vasi, skupnost v uporabi gospodarskega orodja in strojev bo izboljšala naše gospodarstvo ter nas privedla do popolne neodvisnosti in samostojnosti. Samostojni pa moramo biti na vseh panogah našega gospodarstva, povsod moramo pravilno delati, ker samo tako bo naše delo rodilo tudi obilen sad.

Da pa bomo mogli naše gospodarstvo

pravilno usmerjati in našo zemljo obdelovati, je potrebno, da se učimo, mnogo učimo. Osnovo za gospodarsko izobrazbo nam daje kmečki tečaj, gospodarska predavanja, izobrazbo pa nam nudita tudi dobra knjiga in naš časopis. Tudi mi kmetje in gospodarji moramo radi sègati po lepih slovenskih knjigah, posebno pa prebirati in se učiti iz strokovnih knjig.

Tako nam je govoril Biclno oč. Kmetje in gospodarji iz Globasnice in okolice smo ga razumeli in smo prepričani, da je le na ta način mogoča naša gospodarska osamosvojitev ter le v tem zagotovljena naša bodočnost in bodočnost našega naroda na Koroškem. Zaradi tega bomo skrbeli, da postanemo napredni kmetje, neodvisni od tujih močitev, ki skušajo onemogočiti slovenske gospodarje na Koroškem in jih zapostavljajo na vseh področjih. Postali bomo prosti, na svoji zemlji svoj gospodar!

BILCOVS

Tudi pri nas smo pust prav dobro in veselo opravili. Vsi, ki se radi zavrite, so prišli na svoj račun. V veseljem razpoloženju smo malo pozabili na resne čase, v katerih živimo. Izkušeni mož, ki je v zadnjih letih veliko preživel, je dejal: Pomisli človek, da le enkrat živiš in se takrat slabo. Zato pa se povese vsaj tedaj, ko ti je ta redka prilika dana, da mimogrede za kratek čas pozabiš na vsakdanje težave. Seveda pa je potrebno, da se to veselje giblje v mejah dostojnosti in da se naša dobra volja ne izživilja v obliki surovih prerek in pretepov, kar se posebno danes tako rado dogaja.

Posebno dobro uspelo pustno veselico nam je na pustni torek priredilo naše prosvetno društvo. Igralska skupina iz Zeluč je nastopila z lepimi šaljivimi prizori, za katere je žela posebno priznanje. Pionirka Flori Kropivnik in Petri Štar sta se s primernimi deklamacijami prav močito postavila in s tem pokazala, kako radi se naši najmlajši učijo svoje materinščine — slovenskega jezika. Veselo razpoloženje pa se je še posebno stopnjevalo ob nastopu šaljivega pastirja, ki je s pripovedovanjem o svojih pastirskih doživljajih spravil vse v dobro voljo. K pestremu in lepemu sporedu prireditve so svoj delež doprinesli tudi naši pevci in pevke, ki so med drugim zapeli lepe slovenske pesmi. Po kulturnem sporedu nam je zaigrala bilčovska godba, da smo se zavrteli v veseljem plesu. Ob dvanaesti uri je bila na-

ša prireditve po stari navadi zaključena in je prenehalo pustno veselje.

Drugače smo imeli tudi pri nas za letošnji pust kar tri svatbe. V Bilčovsu sta si pred oltarjem dala roke k zakonski zvezi tov. Šimen Andrejaš, po domače Havpman v Pogradu in tov. Fani Liškovnikova. Na Mali gori pa sta se naenkrat kar dva para poročila. Mladi Prahulnik si je svojo nevesto poiskal v Svečah, v zaporni coni. Toda ta »meja« ga ni ovirala, ko je šel po svojo družico. Danes gospodinja že tov. Micka Furtner na njegovem domu. Tudi Joži Stingler je spoznal, da ni dobro samemu biti, zato je poprosil za roko tov. Jožefa Ogris, pd. Adrijeve na Mali gori. Nevesto so nacisti skupno s starši in sestrami izselili v Nemčijo, od koder so se šele čez dolga leta vrnili na svoj dom.

Vsem novoporočencem želimo obilo sreče v novem zakonskem stanu.

ZVABEK

V nedeljo, 1. februarja t. l., smo ob veliki udeležbi ljudstva in duhovščine pokopali našega župnika, č. g. Franca Uranška. V svojem 43. letnem službovanju je postal rajni župnik pravi oč svoje fаре. A ni bilo njegovo radodarno srce znano samo žvabeškim prebivalcem, temveč se ga spominjajo tudi številni dijaki, ki jih je redno podpiral. Župnikom Uranškom zgubi Zvabek zavednega in vnetega duhovnika, ki ni nikdar klonil pod nemškim pritiskom in močno držal postojanko na robu slovenske zemlje. Mnogokrat se je posebno v zadnjih letih spravil na manjšo faro, toda vedno spet se je dal pregovoriti in ostal kot resnično ljudski duhovnik med nami. Župnik Uranšek pa ni bil samo duhovnik, temveč hkrati dober gospodar, ki je s svojim naprednim gospodarstvom kazal pot k izboljšanju našega gospodarskega stanja.

Pri pogrebu se je v cerkvi poslovil od rajnega župnika prošt Benetek iz Tinj, ob grobu pa je imel v začudenje vsega ljudstva pliberški dekan Thurner govor v nemškem jeziku. V slovenski fari pri pogrebu slovenskega župnika pomeni nemški govor naravnost izzivanje slovenskega ljudstva, posebno ko vemo, da zna dekan Thurner tudi slovensko.

KOT PRI ŠT. JAKOBU V ROŽU

Čeprav smo čisto v kotu Št. Jakobske färe, nikakor ne spimo. V pustnem času smo se prav dobro imeli, mnogo smo se veselili. Seveda smo tudi plesali, posebno mladina se je vrtela, da je bilo veselje. Brez plesa in zabave sploh ni pusta. Na pustni torek smo imeli »koruzne« poroke. Poroke pa nismo imeli v cerkvi, ne, bile so na Petrovem trav-

niku, kjer se je zbralo mlado in staro. Pa saj je ta praznik tudi samo enkrat v letu. Številne pare je poročal Hanželj nov Hanzej in to zastoj. Nastopil je tudi kot govornik in jim pravil, da ni lepo tako skupaj živeti, zraven pa se je sami smejal. Zapel nam je tudi nekaj pustnih pesmi, ki jih je po večini sam zložil. Ker imamo v naši vasi precej takšnih, ki so ob vsaki priložnosti žejni, smo morali tudi za to skrbeti. Tako smo imeli pravo svatbo, na kateri se je vse veselilo, staro in mlado. Zdaj se je postni čas komaj pričel, mi pa že spet težko čakamo, da se bo končal in se bomo spet lahko veselili. Smo pač veseli ljudi pri nas v Kotu.

Za veselje in zabavo imamo časa in zanimanja, k drugim stvarim pa se tako težko pripravimo. Naša cerkev pri Sv. Jederti, pod katero spadajo tri vasi, je že precej potrebna, da bi jo popravili. Dolgo se že pripravljamo, naše hiše in poslopja smo popravili, cerkev pa še vedno čaka vsa siromašna in raztrgana. Potruditi se bomo morali, da nam Hanželjnov Hanzej ob prihodnjem pustu ne bo zapel:

»Taka je ta naša pustinja,
da se obnavlja te letna zgodnja,
svoje hiše popravljajo,
na cerkev pa — pozablajo.«

KOTMARA VAS

V nedeljo, dne 1. februarja smo na tukajšnjem pokopališču položili k zadnjemu počitku Tomancovo mater, Urško Stingler. Komaj 43 let stara mati je zapustila 8 še nedoraslih otrok, katere je z vso skrbjo in ljubeznijo vzgajala v zavedne člane narodne družine.

Komaj so se pojavili na Koroškem prvi partizani, že je iskala zveze z njimi in kmalu so bili njeni vsakdanji gostje, za katere je kljub težkim pogojem in stalni nevarnosti skrbela kot prava slovenska mati. Tudi dva njena sinova sta od vsega začetka bila za kurirje in pozneje šla v partizane. Rajna mati je z vsem srcem ljubila svoj narod in težko čakala na dan osvoboditve koroških Slovencev. Zaradi njene težke bolezni ji ni bilo dano, da bi dočakala lepi čas, in je morala zapustiti svojo družino in ljubljeno slovensko zemljo.

Ob odprtem grobu se je v lepem govoru poslovil od zavedne koroške Slovenke in dobre matere naš domači župnik, ki je v toplih besedah izrazil svoje sožalje za družino. Številna množica ljudi od daleč in od blizu je stala ob grobu in se poslavljala od ranjke, ki je bila v vsej okolici znana kot dobra mati in zavedna, odločna žena. Mešani in moški pevski zbor pa sta rajni Tomancovi materi zapela žalostinke v slovo.

Naj ji bo domača slovenska zemlja lahka, moža in otrokom pa iskreno sožalje.

Za proslavo mednarodnega ženskega praznika bo priredil občinski odbor AFŽ v Svečah

RAZSTAVO DOMAČIH ROČNIH DEL
v nedeljo, dne 7. III. 1948 pri Adamu. Začetek ob 14. uri popoldne. Na sporedu so poleg govora tudi pevske točke in šaloigra.

SLOVENSKA PROSVETNA ZVEZA
bo priredila v nedeljo, 7. marca 1948, ob dveh popoldne v Narodnem domu v Doberli vasi ljudsko igro »Miklova Zala«. Gostujejo Glinčani!

KMEČKA ZVEZA ZA SLOVENSKO KOROŠKO

vabi svoje člane na svoj

REDNI LETNI OBČNI ZBOR

ki bo v torek, 9. marca 1948 v gostilni Roth v Celovcu, Pfarrhofgasse 8.

Pričetek točno ob 9. uri zjutraj.

Na delo in v borbo za resnično pravo gospodarsko škodo, za pravice kmeta in delavca Slovenske Koroške!

(Dolje.)

KAKO JE NASTALA

NOVA JUGOSLAVIJA

PETA OFENZIVA

Nemci so danes hoteli za vsako ceno zavzeti Milinklad in preseči naše sile. Pred napadom je letalstvo neverjetno močno dejstvovalo. Že od ranega jutra so v valovih naletavali izvidniki in bombarderji. Skoraj ves hrib je bil preoran z bombami. Nemci so tolkli sistematično. Prvi val je vrgel bombe na prvih 100 metrov, naslednji na drugih sto metrov, itd. Stari, Marko, Angleži in drugi tovariši so se nahajali nekaj sto metrov od položaja v redkem gozdu. Med prvim in drugim zračnim napadom je komandant Četrte črnogorske brigade prišel k tovarišu Titu, dobil nalog za razporeditev svoje enote in komaj odšel, ko se je že pojavil nov roj bombarderjev. V gozdu ni bilo nobenega zaklona. Vsak je ostal na mestu, kjer se je nahajal. Bombe so padle tako blizu, da so eksplozije metale tovariše kar od zemlje. Ko se je dim razšel, je angleški ka-

petan Stuart, eden od šefov zavezniške misije, ležal mrtev. Med bombardiranjem je stal za neko bukvo in drobce neke granate ga je zadel v glavo. Drugi šef angleške misije kapetan Dicken je bil ranjen. Padel je tudi Djuro Vujović, spremljevalec tovariša Tita, stari španjski partizan, ki se je dvaindvajset mesecev boril v zaledju frankovih čet v Španiji. Padlo je nekaj tovarišev iz Pratečega bataljona. Tovariš Tito se je dvignil, iz njegovega rokava je tekla kri. Drobce granate ga je zadel v mišice leve roke. Ni slegel suknjiča, niti previl rane, ampak roko samo položil v robec, privezan okoli vratu. Drugi drobce bi zadel Tita v glavo, ali poleg njegove glave je ležal njegov pes »Lukša«.

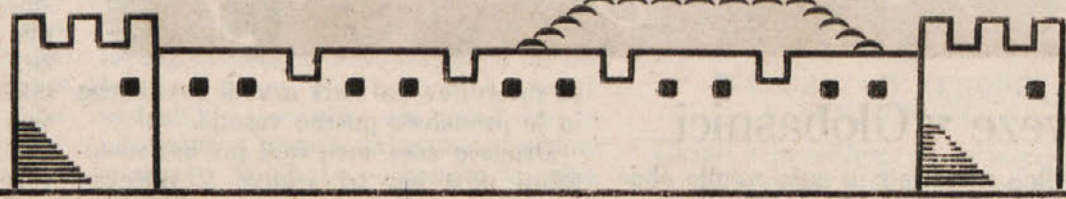
Ko so deli našega Pratečega bataljona dospeli na Milinklade, so bili Nemci že ustavljeni. Bataljon Desete hercegovske brigade je že zasedel te položaje.

Pod Ljubinim grobom. — Nocoj smo se zadržali cele dve uri v Štabu Druge divizije. Govorilo se je o današnjih bor-

bah. Nemška komanda pospešeno pošilja proti nam nove enote, s ciljem, da onemogočijo naš proboj. V teku dneva so Nemci večkrat poskušali, da bi obvladali nad Ljubinim grobom in Košuto. Stari je ukazal, naj Ljubin grob brani Četrta črnogorska in Deseta hercegovska, a Košuto Druga proletarska brigada. Nemci so posebno uporno napadali na Ljubin grob. Več kot 20 bombarderjev je tolklo najvišjo koto Ljubinega groba, na kateri je bila četa Tretjega bataljona Četrte črnogorske brigade. Črnogorci se niso hoteli umakniti, val za valom bombardirjev je bombardiral Ljubin grob in vsa četa Črnogorcev je padla, ne da bi odstopila s tega dominantnega položaja, ki je varoval prehod Vrhovnemu štabu, mnogim brigadam in ranjencem. Ljubin grob je zasedla druga četa in odbila nove napade nemške pešadije. Pred mrakom so Nemci obvladali na enem delu Ljubinega groba, ali so se pozneje morali povleči, ker so, kakor se zdi, tudi oni imeli težke izgube. Tudi Druga proletarska je ves dan odbijala jurš za juršem Nemcev na Košuto. Srbijanci so uspeli z ognjem iz strojnice uničiti nemško letalo.

KAKO SO NASTALA

slovenska mesta

V zgodovini slovenskega naroda, mesta do najnovejših dni niso imela posebnega pomena za njega obstoj in razvoj. Po narodnosti, kulturnem in socialnem položaju so se prebivalci slovenskih mest, ki so bili v veliki večini tuji, bistveno razlikovali od pravega slovenskega ljudstva, ki je živelo po vaseh svoje samostojno življenje. Vendar pa so bila mesta od vsega početka pomembna za gospodarski razvoj slovenskega ozemlja.

Po slovenski domovini, ki je spadala v sestavo rimske države, so že davno pred prihodom Slovencev obstajala številna rimska mesta (Emona-Ljubljana, Celea-Celje, Petovia-Ptuj, Bilacinium-Beljak, Tergeste-Trst in druga), ki pa so propadla obnememem razpadom rimske države. Večinoma so bila porušena ob napadih Hunov, Avarov in drugih divjih narodov, ali pa so se sicer ohranila in brezpomembno živovarila. Nova mesta so se torej pričela razvijati na križiščih prometnih cest pa tudi v bližini gradov in farnih cerkev. Tako so se torej na teh krajih pričele razvijati naselbine trgovcev in kasneje tudi obrtnikov. Te naselbine pa seveda z nastankom samim niso dobile značaja mesta, temveč je v smislu določb germanskega prava bila potrebna dodelitev posebnih mestnih pravic. Šele ko je naselbina trgovcev in obrtnikov dobila pravico prirejanja semnje in pravico nadzorstva ter vzdrževanja reda na teh sejnih (v kar je bila vključena tudi pravica izvrševati sodstvo), je naselbina postala pravo mesto z vsemi pravicami. Razen tega je po določbah istega prava bilo potrebno za vsako mesto obzidje v zaščito prebivalstva. Vendar je obzidje nadomestila lahko kaka naravna obrambna pomoč kot reka, skalna stena ali kaj podobnega.

V naselbinskem oziru so slovenska mesta nastajala na dva načina. Nekatera tako, da je takratni državni oblastnik, t. j. deželni knez, že obstoječo vas povzdignil v trg ali pozneje iz trga v mesto. Pri takem načinu nastanka se naselbina sploh ni dejansko spremenila

in je vse skozi obstala ista, spremenil se je le njen pravni značaj. Tako so n. pr. nastali Tržič, Senožeče, Litija. Bistveno drugače so nastala druga mesta in to večina naših mest. V mnogih listinah se še pred mestom omenja farna cerkev, ki je bila v bližini nastajajočega mesta. Ker se farna cerkev s kmečko naselbino okoli nje omenja še pred mestom, sklepamo, da je mesto pričelo nastajati v bližini že obstoječih vasi in to pod gradom ali na drugem utrjenem kraju, kajti za meščane niso bili važni agrarni, temveč obrambni interesi. Na ta način je nastala n. pr. Ljubljana in znano je, da je še pred nastankom mesta bila farna cerkev v bližini današnjega sv. Petra z vasio okoli nje. A naselbina je tu di po nastanku mesta ostala še izven njega. Tako so se razvila še druga mesta, kot Kamnik, Gorica, Škofja Loka, Celje itd.

Notranja ureditev mest

Prebivalci mest so bili najprej trgovci, kasneje tudi obrtniki in bankirji, mnogi pa so se še nadalje bavili s poljedelstvom. Da so postali meščani, so morali položiti mestno prisego, s čimer so se podvrgli mestnemu sodniku. Mestnemu gospodu niso bili podložni, temveč so bili v nasprotju s kmeti osebno svobodni. Spričo tega so nesvobodni kmetje pogosto bežali v mesto, vendar so jih zemljiški lastniki imeli pravico zahtevati nazaj. Šele v 15. stoletju so mesta dobila pravico sprejemati pobegle kmete, ki pa so morali določeno dobo let živeti v mestu, če so hoteli postati meščani.

Uprava mest je bila avtonomna, temelj njene ureditve je tvorilo mestno pravo. To so bili prvotno le ustmeni privilegiji. Kasneje pa točno določene in zapisane pravice ter dolžnosti. Danes poznamo take zapise mestnih pravic za Ptuj, Brežice, Kostanjevico in še za druga mesta. Zanimivo je, da je pravo enega mesta podeljeno pogosto tudi drugim, tako kostanjeviško Novemu mestu, Črnomlju, Metliki, Kočevju, celjsko pa Krškemu.

Na čelu mestne uprave je stal mestni sodnik ki so ga meščani izvolili za eno leto. Pomagal mu je mestni svet, sodstvo pa so izvrševali mestni sodniki. Meščani so imeli pravico kovanja denarja, razne davčne privilegije, glavna pravica pa je bila pravica trgovanja, pogosto tudi z inozemstvom. Židje so n. pr. imeli le pravico do bančnih poslov, ostali trgovci pa navadno le za trgovanja z določenimi vrstami blaga. Mestno obrtništvo je bilo urejeno po nemškem vzoru: obrtniki so bili organizirani v cehe, močne stanovske organizacije, ki so urejale delovni čas, izučevanje vajencev, plače pa tudi cene blaga.

Kdaj so naša mesta nastala

Ljubljana se kot sedež grofov Spanhajmovcev omenja že leta 1144, vendar ni točno znano, kdaj je mesto nastalo. Že leta 1163 pa se omenja fara pri sv. Petru, dočim je meščanska naselbina nastala kasneje, verjetno v prvi polovici 13. stoletja. Seveda je bilo tedanje mesto sila majhno, tudi v primeri z ostalimi evropskimi, in je šlo še kasneje komaj okoli 360 hiš in okoli 3500 prebivalcev. Najstarejše slovensko mesto bo bržkone Ptuj, ki se kot naselje s slovenskim prebivalstvom omenja že leta 890.

Kostanjevica na Dolenjskem je gotovo tudi eno najstarejših mest. V listinah se leta 1220 omenja kot fara. 1224 kot trg in 1252 kot mesto. Mestno pravo Kostanjevice je bilo prvotno nezapisano, kasneje pa zapisano in je bilo podeljeno tudi Metliki.

Metlika je nastala kot obmejno slovensko mesto proti Hrvaški. Prvotno je naziv Metlika služil za označevanje pokrajine, dočim se je naselbina nazivala Novi trg. Šele sčasoma je naziv Metlika pričel veljati za naselje, katere mu je bil podeljen 1365. leta statut.

Kamnik je bil že v 12. stoletju znan kot oporišče družine grofov Andek-Merancev, ki so imeli v mestu že dva gradova. Meščanska naselbina je seveda nastala za gradovima in to verjetno

v prvih desetletjih 13. stoletja. Gotovo je tudi, da je pred mestom obstajala fara z vasio, ki se omenja že leta 127. Mesto je nastalo zaradi svojega ugodnega prometnega položaja, kajti preko Kamnika je šla glavna prometna pot s Stajerske, preko Tuhinjske doline, Kamnika, Škofje Loke, Idrije v Čedad. Po isti liniji bo prihodnje leto zgrajena nova železnica. Zanimivo je, da je imel Kamnik sprva večje prednosti kot Ljubljana, da se razvije v središče Kranjske in s tem tudi Slovenije.

Škofjo Loko označujejo prvotno kot kmečko naselbino Staro Loko v bližini današnjega mesta in to že sredi 12. stoletja. Mestna naselbina se je pričela razvijati pod bližnjim gradom in to po letu 1274. Ime je dobila od tod, ker je bilo mesto podrejeno brižinskim škofom.

Kranj je stara rimska naselbina, ki pa tudi ni preživela propada rimskega imperija. Leta 1221 se omenja fara, meščani pa leta 1226, verjetno pa je kot naselbina že prej.

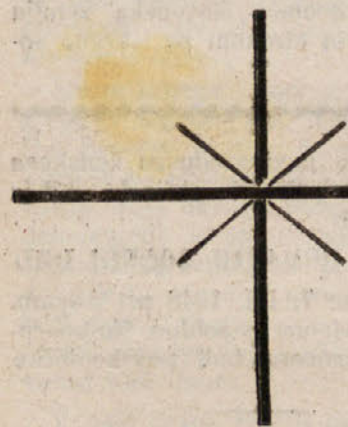
O Novem mestu nimamo do 11. stoletja nikakih podatkov. Domneva se, da je tedaj obstajala utrjena naselbina, ki so jo imeli v posesti stiški menihi, ki so v bližini imeli svoja posestva. Avstrijski vojvoda Rudolf pa je z namenom, da si ustvari v svoji težnji proti Jadranu oporišče, naselbini podelil mestne pravice. Te so iste kot kostanjeviške.

Med starejša slovenska mesta spada tudi Maribor, ki je bil prvotno trg, leta 1254 pa je bil povzdignjen v mesto.

Spanhajmovci, katerih sedež je bil na Koroškem (St. Vid ob Glini) so ob Vrbskem jezeru imeli svoj grad, ob katerem je nastalo mesto Celovec. Naselbina je sredi 13. stoletja pridobila pravico trgovanja. Prej je nastal Beljak, ki je že leta 1012 dobil značaj trga, v 14. stoletju pa je bil povzdignjen v mesto.

Od 14. stoletja je pri nas nastalo več mest, ker so že obstoječe vasi in trgi pridobivali mestne pravice. Glavni razlog za to je bil obrambnega značaja, kajti obzidje je bil bistven znak mesta in edino ob njem je bilo mogoče ustaviti napade turške vojske. Tako je bilo leta 1447 Krško povzdignjeno v mesto, istočasno so postali meščani prebivalci Loža. Gorica je bila povzdignjena v mesto 1398, Celje 1451, Višnja Gora 1478, Radovljica med 1478 in 1510.

Popolnoma na drug način pa je nastala Idrija, ki je po nastanku edino slovensko industrijsko mesto. Idrija se je pričela kot rudarsko naselje razvijati v 15. stoletju; v 17. stoletju je bila trg, čas prehoda v mesto pa ni točno znan, vendar pa je v 18. stoletju znano rudarsko mesto. R.S.

FRANCE BEVK

KAPLAN

MARTIN

ČEDERMAC

»Tako čudno mi je,« je slednjič spregovoril. »Včasih te niso sprašovali, katera mati te je rodila, kateri jezik govoriš, ampak v katerega Boga veruješ. Zdaj se več ne menijo za Boga. Izluhtali so novih pretvez, le da si grenijo življenje...«

Bepac je molčal. Daljšal je korake in se težko odhrkal, kakor da ga duši v grlu.

»Tudi to preide,« se je Čedermac tolažil v svoji bridkosti. »Bog ne plačuje vsako soboto. Tudi maziljenec ne uidejo njegovi sodbi...«

In sta zopet molčala. Veter je zapihal zdaj pa zdaj, se jima lovilo v obleko, odnašal glasove korakov. Hodila sta visoko preko bregov, ki so bili še vedno odeli s trepetajočo mesečino, če pogrezala v drage, v katerih je bilo zatišje pred vetrom, se vzpenjala na griče, kakor da stremila pod nebo, pod zvezde in oblake. Zdaj sta hodila po stezi, drugič sta stopila na kolovoz, da sta zopet

krenila z njega, kakor hitro je zavil proti dolini, in se na celem lovila skozi senožeči, med grmovjem na pašnikih in na pustotah. Bepac je dobro vodil, vendar je bila noč varljiva, zdaj pa zdaj sta zašla; morala sta se vračati in iskati prave poti, ki ni vodila do ceste, a vendar proti jugu.

Čedermac je sprva lahko hodil, a polagoma se je le izmučil, da so mu noge klecale v kolenih. Bepac je bil vajen strmin, hodil je po njih kakor po ravni cesti; vedno pogosteje je moral očakovati brata, ki je stal oprt na palico in si oddihoval.

Poslednjič sta se ustavila na pobočju nad Ažlo. Mesec je stal tik nad njima, podoben je bil okrnjenemu obrazu, ki se je prilepil na kos jasnega neba. Furlanska ravnina je bila zastrita z belo tančico, ki so jo prepletale sence dreves in trt. Pred njima so se belile hiše Čedada, iznad katerih so gluho štrleli zvoniki. Veter je bil ponehal. Odbilo je

ure; glasovi bronze so drug za drugim umrli v tišini. Na vzhodu še ni bilo znamenja zarje.

Sedla sta na podrto deblo, ki je stalo v bregu. Bepac je kadil, se oziral v dolino in ponujal bratu besedo. Gospod Martin mu je odgovarjal le kratko, grabil ga je spanec; slednjič se je stresnil od hladu, ki mu je obšel potno telo. To ga je predrnilo.

»Mrazi te,« je rekel Bepac. Ali naj zakurim?

»Čemu? Saj grem dalje,« se je Čedermac dvignil. »Nekoliko sem se spočil. Ti se zdaj vrni!« Hvala se mu je od ganjenosti potresel glas.

»Kaj pa ti?«

»Nič. Dalje pojdem.«

»Kaj boš v Vidmu?«

»K nadškofu stopim. Če mi on ne pomaga, naj se me Bog usmili. Vsemu svelu se ne morem upirati.«

»Še bi te pospremil.«

»Ne, ni treba. Bom že sam. Zdaj se lahko vrneš po česti. Tebi se ni treba skrivati...«

Dala sta si roke. Bepac je hotel nekaj reči, a ga je stiskalo v grlu, da je stežka požrl slino. Okrenil se je in se spustil proti Ažli. Njegova temna postava je kmalu izginila v mesečini.

Nadškof je sprejel Čedermaca šele pozno popoldne.

Njegov tajnik je sedel na vogalu mize, z desnico se je naslanjal na kup spisov, a z levico si je zdaj pa zdaj pogladil rdeči, podolgovati obraz in se ozrl skozi okno, na vrhove smrek, ki

so štrleli iz nekega vrta za poslopj. Kaplan, ki je vstopil v zavaljeni obleki, je tajnika le bežno ošinil s pogledom, potlej se ni več zmenil zanj. Velika soba, v katero je padala svetloba skozi bele, tenke zavese; na stenah in na pohištvo je lepel občutek sončnega praznika. V pozlačenih okvirih olinatke, ki jih je Čedermac pogledal le za hip, nato je uprl pogled v nadškofa. Ta je sedel pred mizo, na mehkem stolu z naslonilom, roke so mu ležale na kolenih kakor na slikah, ki so krasile marsikatero župnijske izbe. Na pravilnem, ovalnem obrazu sta mu bila enakomerno porazdeljena resnoba in apostolska miloba.

Dvignil se je; tedaj je Čedermac po mehki preprogi, ki ga je motila, tiho stopil do njega. Trudil se je, da bi mu bil korak trden, vendar ga je rahlo zanašalo v stran. Pozdravil je po predpisih in mu poljubil prstan na roki.

Nadškofu je za trenutek preletel ustnice pastirski nasmeh in zopet ugasnil. Pomignil je Čedermacu, naj sede. Gospod Martin je bil v zadregi, najrajši bi bil ostal na nogah. Sedečega je znanaj mučil občutek, da so ga potisnili na kolena, zmanjkovalo mu je odločnosti in moči. Poleg tega ga je motila vzvišenost na mirnost, ki se je izražala na škofovem obrazu. Zdel se mu je bil ostrejšega, bolj človeškega; zavest, da stoji pred nadpastirjem, ki mu je dolžan poslušnost in spoštovanje, ga je vezala, kakor da tiči v nevidnih sponah.

(Dalje.)